Iz Evripidovega *Oresta* (356–629)

Prevedla Jera Ivanc

Prva različica prevoda v ritmizirani prozi je nastala leta 2006 za uprizoritev v SNG Drama Maribor (režiser Hansguenther Heyme), verzna različica, ki je še v obdelavi, bo izšla leta 2012 pri Mohorjevi založbi.

*Pred palačo v Argu; Zbor argoških deklet in Orest.
(Nastopi Menelaj.)*

Menelaj

Oh, dom, vesel se iz Troje k tebi vračam,
a hkrati točim solze, ko te vidim,
saj ne poznam ognjišča, ki bilo bi
z več žalosti obdano, kot je tvoje.

Za Agamemnonovo zlo usodo 360

[– da ga je lastna žena umorila–]
sem zvedel, ko sem proti rtu plul.
Resnicoljubni Glavk, tolmač Nerêjevih
besed mornarjem, se je pred menoj
pokazal iz valov in mi naznanil:
tvoj brat je mrtev, Menelaj, poslednjo
kopel mu je pripravila soproga.

365

Oblile so nas solze: mene in
mornarje. Ko sem v Návplijo prišel,
[– soproga je bila na poti sèm –]

370

sem upal, da ljubeče bom objel
Oresta in njegovo mater, da sta
srečna. Pa zvem od nekega mornarja
za strašno smrt Tindarejeve hčere.
(*Zboru.*) Mladenke, kje je Agamemnonov
otrok, počelo vseh nesreč? Povejte!
Ko sem zapuščal dom in šel nad Trojo,

375

je bil še v Klitajmestrinem naročju.
Zdaj bi ga ne spoznal, če bi ga videl.
Orest
Jaz, Menelaj, sem tisti, ki ga iščeš, 380
in rad ti svojo stisko razodenem.
A prej se kot prošnjik, čeprav brez venca,
tvojih kolen dotaknem in te prosim:
reši me. Pravočasno si prišel.
Menelaj
Kaj vidim, o bogovi? V truplo zrem. 385
Orest
Res je, na smrt trpim, a še živim.
Menelaj
Ti divji, neurejeni kodri! Revez.
Orest
Ne muči me izgled, ampak dejanja.
Menelaj
Tvoje oči! Tvoj izsušen pogled!
Orest
Telo odhaja, a ime ostaja. 390
Menelaj
Ne bi verjel, da se mi kdaj boš grd zdel.
Orest
Tak sem, nesrečne matere morilec.
Menelaj
Sem slišal, pusti. Ne govori več.
Orest
Ne bom – čeprav me bog zasipa z zlom.
Menelaj
Pa kaj je? Si bolan? Kaj te ubija? 395
Orest
Zavest; ker se zavedam, kaj sem storil.
Menelaj
Kaj? Če si razumen, bodi razumljiv.
Orest
Najbolj od vsega me pogublja žalost.
Menelaj
Strašna boginja, ampak ozdravljiva.
Orest
In blaznost – materina maščevalka. 400
Menelaj
Od kdaj si tak? Kateri dan je bil?
Orest

Ko sem ji grob, nesrečnici, nasul.
Menelaj
Si v hiši bil? Si ob grmadi bdel?
Orest
Čakal sem zunaj, da kosti poberem.
Menelaj
Kar sam? Ti ni pri tem nihče pomagal? 405
Orest
Je. Pilad, že pri umoru moj tovariš.
Menelaj
Bolan si od prikazni. Kakšne so?
Orest
Dekleta tri, podobna trem nočem.
Menelaj
Poznam jih; nočem jih imenovati.
Orest
Ker so častitljive in molk omikan. 410
Menelaj
Te one za umor preganjajo?
Orest
Podijo, gonijo me, reveža.
Menelaj
Če zlo storiš, ni zlo, da zlo trpiš.
Orest
Saj vidim en izhod iz te nesreče.
Menelaj
Samo ne smrt! To bi bilo neumno. 415
Orest
Apolon; on mi je umor ukazal.
Menelaj
Kot da ne ve, kaj dobro je in prav.
Orest
Bogovi so, kar so, in mi smo sužnji.
Menelaj
Te nič ne brani pred udarci zla?
Orest
Bilo bi prav: to je v naravi božji. 420
Menelaj
In mati? Kdaj je vdihnila poslednjič?
Orest
Šest dni nazaj. Gomila je še topla.
Menelaj
Boginje so hitele z maščevanjem.

Orest
Nespametno ravna, kdor bližnjim škodi.
Menelaj
In to, da si očeta maščeval? 425
Orest
Od tega nimam nič. Še vedno čakam.
Menelaj
Kako so se na umor odzvali v mestu?
Orest
Tako me vsi sovražijo, da z molkom.
Menelaj
Ti je vsaj roke kdo obredno spral?
Orest
Kamor bi šel, bi vsi zaprli vrata. 430
Menelaj
In kdo so ti, ki te izganjajo?
Orest
Ójaks, ki zvrča krivdo na očeta –
Menelaj
Za bratov umor pred Trojo se maščuje.
Orest
Ki nisem kriv ga! S treh strani me strejo.
Menelaj
Kdo še? Ajgistovi prijatelji? 435
Orest
Nasilni so, meščani pa poslušni.
Menelaj
Boš smel zasesti prestol po očetu?
Orest
Kako, če še živeti ne bi smel?
Menelaj
Povej, kar veš o njihovih naklepih.
Orest
Danes bodo glasove proti šteli. 440
[Menelaj
Za smrt? Življenje? Za izgon iz mesta?
Orest
Za smrt pod kamenjem iz rok meščanov.]
Menelaj
Zakaj pa raje ne zbežiš iz mesta?
Orest
Vse naokrog so oborožene čete.
Menelaj

Čete sovražnikov ali Argejcev?	445
Orest	
Na kratko: mesto hoče mojo smrt.	
Menelaj	
Dosegel si dno hudega, nesrečnik.	
Orest	
Rešitev iz nesreče vidim v tebi.	
Srečen prihajaš, déli blagostanje	
z manj srečnimi prijatelji! Ne hrani	450
le zase vsega dobrega! Prevzemi	
svoj del bremena in izplačaj dolg	
za uslugo, ki si jo dolžan očetu!	
Prijateljstvo ostane zgolj beseda,	
če se z dejanji v stiski ne izkaže.	455
Zbor	
Glej, s starimi koraki se Špartanec	
Tindarej približuje. V črnem plašču	
in kratkih las žaluje za otrokom.	
Orest	
Z mano je konec, Menelaj. Tindarej	
prihaja; po vsem tem, kar storil sem,	460
mu res ne morem pred oči stopiti.	
Skrbel je zame, ko sem bil še majhen,	
in me, otroka Agamemnona,	
ljubeče pestoval. In Léda tudi;	
veljal sem toliko kot Dioskura.	465
Uboga duša in srce!, res, nisem	
jima povrnil z lepim. Kje je tema,	
da z njo obraz zagrnem? Kje oblak,	
da me pred starčevim pogledom skrije?	
<i>(Nastopi Tindarej.)</i>	
Tindarej	
Kje je mož moje hčere, Menelaj?	470
Ko sem na grobu Klitajmestri pitni dar	
izlival, sem izvedel, da je z ženo	
naposled varno v Návplijo priplul.	
Pokažite mi ga, da mu po dolgem	
času prijateljsko poljubim roko.	475
Menelaj	
Pozdravljen, Zevsove soproge mož!	
Tindarej	
In ti, moj svak, pozdravljen, Menelaj!	
<i>(Zagleda Oresta.)</i>	

Ah! [Škoda, da ne vidimo v prihodnost!]
 Pred hišo je morilec matere,
 kača s strupenimi očmi! Ogabno! 480
 Ti govoriš z njim, Menelaj? Brezbožnik!
 Menelaj
 Zakaj? Sin meni ljubega moža je.
 Tindarej
 Spočel ga je in tole je nastalo?
 Menelaj
 Ja. V stiski si zasluži spoštovanje.
 Tindarej
 Res, med barbari si se pobarbaril. 485
 Menelaj
 Kot Grk pa svojo lastno kri spoštujem.
 Tindarej
 Kot Grk ne moreš biti nad zakonom.
 Menelaj
 Razumni ve, da dela zakon sužnje.
 Tindarej
 Imej to misel, meni ni potrebna.
 Menelaj
 Star si in jezen. Starost ni razumna. 490
 Tindarej
 Ne misliš nanj (*pokaže na Oresta*), ko sodiš o razumu?
 Če vsi vedo, kaj prav je in kaj ne,
 je mar kje kdo z manj pameti od tega,
 ki ni se zmenil niti za pravičnost
 ne za zakone, vsem Helenom skupne? 495
 Ko se je Agamemnon mrtev zgrudil
 pod roko moje hčere – to dejanje
 je vredno graje! –, bi za ta zločin 498
 jo moral kaznovati, a pobožno: 500
 moral bi jo izgnati. S tem ravnal
 bi do zakonov in bogov spoštljivo,
 ne bil nesrečnik bi, ampak razumnik.
 Zdaj pa si z materjo deli usodo.
 Prav je, da jo imel je za zločinko, 505
 a s tem, ko jo je ubil, jo je prekosil.
 Tole te vprašam, Menelaj, poslušaj:
 če tega umori njegova žena
 in njo v zameno njun otrok in tega
 zopet njegov, da s smrtjo smrt očisti, 510
 kje se prelivanje krvi konča?

Naši očetje so že vedeli:
če kdo je kri prelil, ni smel nikomur
stopiti pred oči, očistili
so ga z izgonom, ne še z eno smrtjo. 515
Sicer nekoga vedno čaka smrt,
potem ko sam za zadnjo je poskrbel.
Brezbožne ženske zaničujem. Hčer,
ki je moža ubila, še posebej.
Pa tudi tvojo ženo Heleno: 520
ne govorim več z njo. Da si nad Trojo
zaradi take ženske šel, ni vredno
hvale. A zakon bom, kot bom le mogel,
branil, samo da ustavim to morijo,
ki je v pogubo mestom in deželam! 525
(*Orestu.*) Kaj si občutil, kaj si mislil, revež,
ko si je mati svoje prsi v prošnji
razgalila? Čeprav sam nisem videl,
mi stara lica močijo solze.
Mojim besedam pritrjuje dejstvo, 530
da osovražen od bogov za mater
plačuješ z blodnjami in blaznim strahom.
Ne potrebujem drugih prič; sam vidim.
(*Menelaju.*) Le glej, da ne bi v želji, da bi mu
pomagal, deloval proti bogovom. 535
[Daj, da ga mesto kamenja do smrti,
drugače v Šparti nisi dobrodošel!]
Smrt moje hčere je bila pravična,
a vendar bi ne smel je on zadati!
Kar sem in kar imam, je blagoslov, 540
razen obeh hčera; tu nimam sreče.
Zbor
Blažen je, kdor ima z otroki srečo,
da niso mu le v znamenje sramote.
Orest
Bojim se te nagovoriti, starec,
[da te v dno duše ne razžalostim.] 545
Brezbožen sem, ker sem umoril mater,
pobožen, ker sem maščeval očeta.
Bojim se tvojih sivih las, a vendar
naj tvoja starost ne prestraši mojih
besed in naj pusti, da nadaljujem. 550
Kaj naj bi storil? Sam pretehtaj: oče
me je spočel in tvoja hči rodila –

kot njiva je sprejela tuje seme. [Otrok bi brez očeta ne bilo!	
Spočel me je, zato sem se odločil zanj in ne zanjo, ki me je vzredila.]	555
Ta tvoja hči – ne morem reči mati – je ob umazani poročni himni legala v zakon z drugim. Pa čeprav z njo sramotim še sebe, bom govoril!	560
Njen skrivni mož doma je bil Ajgist; ubil sem njega in zaklal še mater – grozljiv zločin –, a maščeval očeta. Z dejanjem, za katerega zahtevaš kamenjanje, sem služil Grčiji:	565
ker če je ženska res tako predrzna, da za umor moža usmiljenje z golim oprsjem išče pri otrocih, je zanjo, ne glede na obdolžitve, takle umor malenkost. Moj zločin,	570
kot praviš ti, je ukinil to navado. Sovražil in moril sem po pravici! Izdala je moža, ko je bil zdoma in se boril na čelu grških čet!	575
Oskrunila je posteljo zakonsko! Ko je spoznala greh, si ni sodila, ampak je v strahu, da njej ne bi mož, prej ona njega s smrtjo kaznovala.	578
Starec, zločinko si spočel in me pogubil. Njena drznost kriva je, da sem sirota in morilec mame.	585
[Telémah Odiseju ni umoril žene, a tudi ta se ni vsevprek možila in s tem skrunila zakona.]	590
Ni prav, da kličem vas, ki sodite,	579
pa vendar, o bogovi, če bi z molkom pritrdil njej, le kaj bi mrtvi storil?	580
Ne bi poslal Erinij nadme v mržnji? Če materi pomagajo boginje, bi tudi njemu, ki je bolj trpel.	584
Apolona, ki biva v popku stvarstva, deli ljudem nasvete nezmotljive, [vsi ga poslušamo, karkoli reče,] le njega sem poslušal pri umoru!	590
On je brezbožen, njega umorite!	595

On je grešil, ne jaz! Kaj naj bi storil?
Me sklicevanje na boga ne more
rešiti krivde? Kam naj vendar grem,
če me ne reši, kdor mi je ukazal?
Ni res, da je storjeno zlo dejanje, 600
če gre zla sreča na račun storilcev.
[Ljudje, katerih zakon se izkaže
za dobrega, so srečni; če se ne,
jim gre doma in zdoma vse narobe.]
Zbor
Ženske rojene so v napoto moški 605
sreči, saj jo spreminjajo v nesrečo.
Tindarej
Predrzen si; namesto da bi brzdal
jezik, se pričkaš z mano in me žališ.
Zdaj bom še bolj odločno tvojo smrt
zahteval. To prijeten bo dodatek 610
k temu, da sem prišel na grob se hčeri
poklonit. Stopil bom na sredo zbora
in jih, meščane, zlepa ali zgrda
naščuval s kamenjem nad vaju s sestro!
Še bolj kot ti si smrt zasluži ona; 615
ona te z materjo je obnorela,
ona ti pravlјice je šepetala
o Agamemnonovih sanjah in
prešuštniku Ajgistu – naj ga v Hadu
sovražijo še bolj, kot smo ga tu! – 620
dokler ni brez plamena dom zagorel.
Svarim te, Menelaj, da bom ukrepal.
Če ceniš moje svaštvo in sovraštvo,
ne brani ga, ne nasprotuj bogovom!
[Daj, da ga mesto kamenja do smrti, 625
drugače v Šparti nisi dobrodošel!]
Zdaj veš. In ne izbiraj si brezbožnih
prijateljev v zameno za pobožne!
Služabniki, peljite me od tod!
(*Tindarej odide.*)